

Iudita Călușer, *Liceul Român Unit de Fete din Beiuș, 1896-1948. Monografie istorică*, Editura Logos '94, Oradea, 2011.

Profilul intelectual și științific al Iuditei Călușer, experiența sa profesională de la Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale și de la Muzeul Țării Crișurilor, studiile publicate în "Crisia", ca și întreprinderea științifică de reconstituire sintetică a istoriei Episcopiei Greco-Catolice de Oradea conferă oricărei lucrări ce-i aparține interes și credibilitate.

Recenta lucrare este consacrată unei instituții beiușene de învățământ și de cultură care, după actul desființării sale din 1948, pentru că se înscria în seria instituțiilor patronate de Biserică, n-a mai revenit la viață. Din acest motiv, pe lângă actul de reevaluare științifică a unui trecut remarcabil, Iudita Călușer a întreprins o acțiune fundamental morală, salvând această instituție de la o nemeritată uitare. Pentru că Școala Unită de Fete a conturat, împreună cu alte instituții, dimensiunea intelectual-patriotică a Beiușului. Pe de altă parte, trebuie să admitem că gestul reparator al autoarei se încarcă de conotații sentimentale – care nu reprezintă, dacă sunt bine cenzurate, un posibil atentat sau o posibilă subminare a obiectivității științifice -, pentru că autoarea este legată, prin biografia mamei, de instituția cercetată și, prin propria biografie, de Beiuș (s-a născut în acest oraș și a absolvit cursurile Liceului vulcanian).

Dar, pentru autoare, cartea a însemnat și învingerea unor obstacole dependente de statutul cărții științifice, inclusiv al celei istorice, într-o actualitate capricioasă și nedreaptă, cu un sistem de valori bulversat. Dificultățile sunt denumite de către autoare; întâi, ar fi ce răspuns se poate da la interogația justificată dacă mai interesează pe cineva, azi, astfel de cărți, dacă ar mai putea exista o opțiune a cititorului actual "pentru un asemenea subiect, într-o lume în care ordinea valorilor s-a schimbat"? (p. 36). Apoi, dacă ar fi posibil să se realizeze altceva decât o reconstituire aridă, lipsită de nerv, de dinamica proprie oricărui proces de viață, adică o lucrare în care viața unei instituții dependente primordial de viață și de om să refacă un parcurs de viață pleneră. Conștientizarea acestor dificultăți și rezolvarea lor atestă calitatea de cercetător autentic a autoarei; lectorul descoperă, împreună cu ea, că "în spatele aparenței... aici nimic nu era monoton, mecanic sau de uzură".

Volumul relevă capacitatea autoarei de a ordona un material faptic bogat și divers, poate divergent, după criterii validate în timp, și de a alterna surse de informare (documente de arhivă, presă, informații orale, sinteze, studii), de a descrie și a comenta, de a interpreta, a explica și evalua. Ordonarea informațiilor s-a produs, în primul rând, după criteriul istoric, fiind identificate, în evoluția instituției, două perioade de existență, delimitabile prin circumstanțe istorice majore: de la înființare (1896) până la Unirea Transilvaniei cu România – mai precis până la instituirea administrației românești (1919) – 25 de ani – și a doua secțiune până la 1948, anul reformei învățământului, care a dus și la suprimarea Școlii – respectiv 29 de ani.

Cele două acțiuni temporare sunt organizate aproximativ la fel, pentru că ordonarea a urmat repere care țineau seama atât de diferențele de timp istoric, dar și de continuități, de aceea sunt prezente abordări, cum ar fi: personalul didactic, manualele școlare, activitatea extrașcolară a cadrelor didactice, elevele, biblioteca.

În pofida diferențelor de circumstanțe istorice și de conținut ori de statut în ansamblul

instituțiilor școlare (în prima parte, Școala a activat în cadrul Imperiului Austro-Ungar, în a doua în cadrul Regatului României, ea a deținut o valoare constantă, a fost un factor de progres intelectual, cultural și național, o instituție cu un program urmărit tenace, cu un prestigiu recunoscut, dovadă aflulxul de eleve, remarcabil atât din punct de vedere numeric, cât și al provenienței geografice ample.

Totalul de 503 pagini este repartizat astfel: de la p. 21 la 331 este istoria Școlii Civile de Fete (precedată de un preambul, "Carte de urmaș", aparținând dr. Constantin Mălinaș: p. 5-9, și de o "Bibliografie selectivă abreviată", însumând 78 de titluri, plus indicarea surselor arhivistice în număr de 9, de la Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale, a periodicelor (23 de ziare și reviste) și a surselor fotografice, inclusiv colecții particulare: p. 11-20 și Anexele, p. 332-444. Atragem atenția asupra faptului că trei dintre acestea – și anume Anexa nr. 18, p. 379-405: "Date privind personalul didactic al Liceului de fete din Beiuș 1919-1948", nr. 19: "Situație numerică a elevilor care au frecventat școala civilă de fete în perioada 1896-1918" și nr. 20 – situație corespunzătoare anilor 1919-1948 sunt părți foarte importante ale lucrării și care nu reprezintă decupări integrale din surse de arhivă. Ele sunt rezultatul unor investigații și al unor calcule personale de durată; îndeosebi, prima anexă semnalată de noi reprezintă pentru o persoană interesată un instrument de informare util, atât pentru înțelegerea altitudinii spirituale și a funcționării Școlii, cât și pentru cunoașterea climatului profesional și intelectual al epocii. Chiar dacă autoarea a introdus aceste trei secvențe în Anexe, ele aparțin de fapt textului personal și acestuia trebuie să-i fie adăugate, ceea ce sporește numărul paginilor reprezentând partea personală a cărții.

Parcursul listei cadrelor didactice (p. 379-405), cu notele biografice elaborate atent – de dimensiuni mai mari sau mai restrânse, în funcție și de prezența lor în epocă, dar și de caracterul mai larg sau lacunar al surselor de informare - indică, într-un fel convingător și poate epatant pentru cine nu cunoaște istoria orașelor și instituțiilor românești din Transilvania – prezența în serviciul învățământului a unor cadre didactice bine pregătite profesional și pedagogic, unele dintre ele și-au desăvârșit studiile la universități din străinătate.

Două rezumate (p. 445-460) – în engleză și în italiană – facilitează accesul străinilor spre problematica volumului. Indicele de nume proprii (p. 461-488) este alcătuit în conformitate cu normele în vigoare – indice separabile în două tipuri: de nume și de localități – pune la dispoziția lectorului modalitatea sigură și rapidă de a ajunge la informația condiționată onomastic și geografic. Cartea se încheie prin 26 de reproduceri foto: aspecte din școală, cadre didactice, grupuri de cadre didactice și eleve, afișe de serbări (pentru fiecare reproducere fotografică este indicată sursa).

Înțelegând complexitatea pe care o implică reconstituirea existenței (statut, componență, relații cu timpul, efecte, reușite, imperfecțiuni, dificultăți) unei instituții școlare, autoarea are în vedere fiecare aspect dintre cele care îi conturează identitatea și îi acordă spațiul necesar. Exemplificăm cu secvența relativă la condiția Liceului după Unirea Transilvaniei cu România, când analizează argumentat și clar aspecte de tipul: integrarea Liceului în sistemul de învățământ din Vechiul Regat, manualele școlare (asigurarea lor pentru necesitățile specifice unui liceu de fete "a fost greu de surmontat", p. 208), salarizarea cadrelor, activitatea extrașcolară a acestora, elevele, asociații și reuniuni ale elevilor, biblioteca, internatul. Pentru ca fiecare dintre aceste componente să fie restituită în semnificația sa reală, se face apel la sursele primare, în primul rând, cărora li se asociază alte tipuri de surse și pentru fiecare se acordă numărul de pagini necesar pentru a-l situa la locul său. Astfel capitolul despre "Eleve" este cuprins între paginile 250 și 264; despre "Bibliotecă" de la p. 279 la 291.

Detaliul este, în acest proces de reconstituire, nu gratuit, ci semnificativ prin deschiderea operată: Școala care funcționa pe strada Ferdinand până la 1948, se găsește după această dată cu adresa schimbată: Bulevardul Molotov (p. 330)

Ceea ce trebuie accentuat în legătură cu concepția de lucru a autoarei este integrarea obiectului studiat – Școala – în contextul politico-ideologic și spiritual al epocilor parcurse; nu este vorba de o viziune deranjant sociologizantă sau politizantă, doar de relevarea legăturii – asumată sau impusă - dintre instituția de învățământ cu acesta, autoarea detectând fiecare element care a influențat, în vreun fel sau altul, funcționarea instituției. La capătul lecturii volumului, ești totuși convins de valoarea factorului uman într-un proces de instrucție și cultural atât de lung și de eficient. I-a reușit autoarei să lumineze nu o instituție abstractă, ci viețile a mii de elevi și a zeci de cadre didactice încorporate în fluxul spiritual al activității școlare.

Activitatea de cercetare, selecție, asamblare și relevare întreprinsă de autoare, orientată spre readucerea la viață a unei instituții anulate, ca existență fizică și spirituală, în procesul bolșevizării țării, a avut drept rezultat refacerea, în articulațiile sale cele mai importante, a uneia dintre efițiile remarcabile, deopotrivă, ale istoriei învățământului românesc și ale orașului Beiuș. În momentul desființării sale abuzive, Școala deținea un palmares remarcabil, având în spatele său „o activitate neîntreruptă, însumând 52 de ani, școala a fost frecventată de aproximativ zece mii de tineri, care au contribuit la formarea intelectualității române din Transilvania, cu o bază solidă de educație”. (p. 331)

Istoricul instituției a fost realizat într-o concepție sintetică, echilibrată, informativă și evaluativă. Cititorul află cum a funcționat această instituție, cum și-a reprezentat statutul și cât i-au datorat contemporanii.

Corneliu CRĂCIUN